

Könyvtári Levelező / lap

IX. BUDAPESTI NEMZETKÖZI KÖNYVFESZTIVÁL 2002.

A TARTALOMBÓL

Tárgyi keresés
az ODR lelőhely-
adatbázisában

A vezető jogai
és kötelezettségei

Tízéves az Egyetemi
Könyvtárigazgatói
Kollégium

Bobcatsss 2002

2002/3

ODR-hírek

Hogyan használjuk az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer Lelőhely-adatbázisát?*

IV. Tárgyi keresések

Néhány alapszabály

A tárgyi keresésekre fokozottabban igaz az, amit az adatbázisokban való tájékozódás esetében általában el kell fogadnunk: nem egyetlen tökéletes választ adó keresés megfogalmazására kell törekedni. Próbáljunk meg egy viszonylag kézenfekvő kereséssel elindulni, az arra kapott találatokból új keresési ötleteket merítve **jó néhány kereséssel körbejárni a témát:**

1. Több eltérő jellegű tárgyi keresést végezhetünk az adatbázisban. Ezek más-más szabá-

lyok szerint dolgoznak, más-más egymást kiegészítő találati halmazokat eredményezhetnek. Ha nem elég néhány releváns találat a kérdéses témában, hanem lehetőség szerint teljességre törekszünk, **többféle tárgyi megközelítési módot alkalmazzunk.**

2. Törekedni kell arra, hogy minél teljesebb találatot kapjunk, ugyanakkor ne kelljen kezelhetetlenül nagy, sok irreleváns tételt tartalmazó adathalmazzal küzdenünk.

Sok esetben **több, szűkebb tárgykört használó keresés** célravezetőbb, mint egy általánosabb fogalom keresése. (Ezek kiválogatásában segíthet a Tezaurusz gomb mögött meghúzódó adatbázis)

3. Gondoljunk mindig arra, hogy az adatbázisban **több könyvtár adatai** vannak, ugyanazt a témát esetleg más-más tárgyszavakkal közelítik meg.

(Itt is a Tezaurusz gomb mögött meghúzódó adatbázis adhat keresési tippeteket.)

Keresés a címindexben. Példa: A feladat a neutrínókra vonatkozó szakirodalom összegyűjtése:

	Keresés típusa	Kereső-kérdés	Találat	Új találat az eddigiekhez képest	Megjegyzés
1.	Cím (kulcsszó)	neutrínó%	4		új keresési ötletek: ETO:539.123.074 vagy 539.123 tárgyszó: neutrínó%
2.	tárgyszó kulcsszó	neutrínó%	3	1	Ez a keresés minden olyan tárgyszót megtalál, amelyben a neutrino vagy szóösszetétele szerepel. Új találat oka: címében nem szerepel az előző keresőkérdés ékezetűen)
3	tárgyszó kulcsszó	neutrino%	7	7	Előző keresés variánsa (rövid vs. hosszú magánhangzók) Új találat oka: külföldi könyvek, vagy a címben ékezeti variáns
4.	ETO kulcsszó	539123074%	4	1	Új találat oka: címben nem szerepel a kulcsszó, a leírás nem tárgyszavazott
5.	ETO kulcsszó	539123%	28	16	Új találat oka: címben nem szerepel a kulcsszó, a leírás nem tárgyszavazott

Tárgyi keresési lehetőségek az adatbázisban:

1. Kulcsszó típusú keresések.

A gombot használva kezdeményezhetjük őket. Általános jellemzőjük, hogy a **bibliográfiai leírásban** szereplő adatokkal dolgoznak. Sok esetben érdemes **csonkolást** alkalmazni.

1. Keresés a címindexben.

A címindex **minden címjellegű adatot** tartalmaz, a dokumentum címétől, variáns címetől a sorozati címen át az esetleges kötet címekig, illetve analitikus feltárás esetén részcímekig.

Ha a címindexet tárgyi keresésre használjuk, gondolnunk kell a megfelelő szintű **csonkolásra**.

A címindexben való tárgyi keresés nagyon **jó kiindulópontja lehet a tárgyi keresési láncnak**, amely némely releváns találatban lévő tárgyszó vagy ETO jelzet révén rávezethet további célszerű keresésekre.

2. Keresés az ETO indexben

Az ETO jelzetek keresésekor az ETO jelzetek hierarchikus felépítése **miatt mindig használjunk csonkolási jelet**.

Az ETO kereséseket viszonylag kényelmetlen használni, de háromféleképpen adhatnak többet mint a tárgyi keresések:

- Az ETO még mindig a legáltalánosabban használt tárgyi feltárási eszköz. A fenti példa mutatja, hogy sok leírás csak ezt tartalmazza.

- Ha a csonkolást a fő jelzetek szintjén végesszük, megkapjuk **egy nagy szakterülethez tartozó összes művet**, ami a betűrendbe sorolt tárgyszavakkal nagyon nehéz. Ez természetesen a VOCAL adatbázis esetében óriási találati halmazt ad, inkább **statisztikai jellegű** vizsgálódásokra alkalmas, mint konkrét irodalomkutatásra.

ETO kulcsszó	53%	13.119 tétel
ETO kulcsszó	51%	26.102 tétel
ETO kulcsszó	54%	12.367 tétel
ETO kulcsszó	894511%	122.964 tétel

- A **csonkolást különböző szinteken** alkalmazva könnyen kihasználhatjuk a hierarchikus rendszer előnyeit.

1. ETO kulcsszó	539123074%	4 tétel
	neutrínók,	
	részecske-	
	számlálás	
2. ETO kulcsszó	539123%	28 tétel
	neutrínók	
3. ETO kulcsszó	53912%	
	elemi	1196
	részecskék	tétel

3. Keresés a tárgyszó indexben

A tárgyszó indexben való kereséskor a bibliográfiai leírásokhoz csatolt tárgyszavakban folyik a keresés, nem véve figyelembe a tárgyszóhoz csatolt járulékos információkat (pl. esetleges utalókat stb.)

Egy-egy téma leírására az egyes tagkönyvtárak eltérő kifejezéseket használhatnak.

A keresés eredményeként a címleírásokat kapjuk, nem látjuk, hogy valójában milyen tárgyszavakat talált a rendszer.

Így ezt a keresést akkor tudjuk eredménnyel használni, ha

- biztonsággal tudjuk, hogy milyen kifejezéseket használ a rendszer tárgyszóként
- ha több számba jöhető kifejezést, alakváltozatot végigpróbálgatunk egy adott tárgyi keresés kapcsán.

Példák:

A feladatunk, hogy gyermekpszichológiával, fejlődéslélektannal kapcsolatos könyveket találjunk.

Keresés típusa	Keresőkérdés	Találatok száma
Tárgyszó, kulcsszó	gyermekpszichológia	662
Tárgyszó, kulcsszó	gyermeklélektan	293
Tárgyszó, kulcsszó	gyermek lélektan	0
Tárgyszó, kulcsszó	gyermek pszichológia	25
Tárgyszó, kulcsszó	fejlődéslélektan	449
Tárgyszó, kulcsszó	fejlődésszichológia	41
Tárgyszó, kulcsszó	fejlődés pszichológia	23

2. Böngésző típusú tárgyi keresések

A böngésző típusú kereséseket a gombra kattintva érhetjük el. Ezek a keresések első lépésben tárgyszavak és jelzetek listáját jelenítik meg, így arra alkalmasak, hogy **áttekintést adjanak a rendelkezésre álló tárgyszavakról, jelzetekről és környezetükről**. Ilyen módon azonban nem kaphatjuk meg azo-

kat a tárgyszó láncokat, ahol a keresett kifejezések nem kezdő pozícióban vannak.

1. Tárgyszó böngészés

A tárgyszó böngésző keresés eredményeként az adatbázisban használt tárgyszavak és tárgyszó láncok listájában lapozgatva választhatjuk ki a számunkra megfelelőt.

Példák: A fenti gyermeklélektan/gyermekpszichológia példára visszatérve a kulcsszavas keresésekkel kapott több százas találati listát **alosztásokkal résztémakörökre tagolva** látjuk viszont. Itt is ügyelni kell arra, hogy a több forrásból származó leírások miatt több kereséssel próbálkozzunk. Példaként nézzünk meg egy részletet a böngésző listáról:

10 Gyermeklélektan

- 1 Gyermeklélektan–anya-gyermek kapcsolat
- 1 Gyermeklélektan–bibliográfia
- 1 Gyermeklélektan–dizsk
- 1 Gyermeklélektan–Enciklopédiák
- 1 Gyermeklélektan–érzelem
- 1 Gyermeklélektan és társadalomlélektan–tanulmányok
- 7 Gyermeklélektan–gyűjteményes munkák
- .....
- 276 Gyermekpszichológia
- 1 gyermekpszichológia
- 2 Gyermekpszichológia–abnormális gyermekek
- 1 Gyermekpszichológia–agresszió és apátia–tanulmányok
- 1 Gyermekpszichológia–aszociális magatartás
- 1 Gyermekpszichológia–balkezesség
- 1 Gyermekpszichológia–család
- 1 Gyermekpszichológia–elhanyagolt gyermekek
- 4 Gyermekpszichológia–érdeklődés
- 1 Gyermekpszichológia–erkölcsi hibák
- 1 Gyermekpszichológia–értelmi fogyatékosoké–jegyzet
- 2 Gyermekpszichológia–érzelem
- 1 Gyermekpszichológia és háború
- 1 Gyermekpszichológia és halál problémája
- 1 Gyermekpszichológia–Fényképgyűjtemény
- 3 Gyermekpszichológia–filozófia
- 1 Gyermekpszichológia–fiúk–Anglia
- 1 Gyermekpszichológia–folyóiratok
- 2 Gyermekpszichológia–Gondolkodás
- 15 Gyermekpszichológia–gondolkodás
- 1 Gyermekpszichológia–gondolkodás–tanulmányok
- 6 Gyermekpszichológia–gondolkodás–tesztvizsgálat
- 1 Gyermekpszichológia–halál problémája
- 2 Gyermekpszichológia–Hiperaktivitás
- .....

2. ETO jelzetek böngészése

Az ETO jelzetek böngésző keresésének is az az előnye, hogy végigtekinthetünk a rend-

szer által használt jelzeteken. Itt azonban az ETO jelzetek kezelésének bizonytalanságai zavaróbbak mint a kulcsszavas keresés esetén, így ha nem akarunk feltétlenül a jelzetek listájából dolgozni, ebben az esetben **érdemesebb a kulcsszavas keresést használni.**

Az ETO jelzeteket itt is központosági jelek nélkül írjuk be.

Példa: 159.922.7 helyett a keresőkérdés 1599227

3. Tezaurusz keresés

A TEZAURUSZ gombra kattintva az eddigiektől jelentősen eltérő tárgyi keresési lehetőséget kapunk. Itt egy különálló tárgyszó rekordokat tartalmazó adatbázissal dolgozhatunk, amely arra ad lehetőséget, hogy **a tényleges dokumentumokra vonatkozó keresés megkezdése előtt tájékozódjunk arról, hogy az adatbázisban milyen tárgyszavak fordulhatnak elő és kiválaszthatjuk, hogy melyikkel szeretnénk majd keresni az ODR/VOCAL adatbázisban.**

Az adatbázis teljes tárgyszó rekordokat tartalmaz, **utalókkal** és a tárgyszó rendszer fogalmi közötti **hierarchikus kapcsolattal**, amelyek mind részt vesznek a keresésben és segítenek a megfelelő fogalom kiválasztásában. A tárgyszavak egy részében a fogalomhoz ETO főfogalmakat is rendeltünk.

Példa egy tárgyszó rekordra:

ETO jelzet:	159.9
Tárgyszó:	Gyermekpszichológia
Forrás:	DEENK
Tiltott tárgyszó:	Viselkedés, gyermeki; Gyermeki viselkedés; Gyermekek – pszichológia; Pszichológia, gyermek; Gyermeklélektan
Lásd még tárgyszó:	Gyermekpszichiátria; Gyermeknevelés; Nevelépszichológia
Fölrendelt tárgyszó:	Gyermekfejlődés; Fejlődépszichológia; Pszichológia
Alárendelt tárgyszó:	Személyiségfejlesztés
LCSH:	Child Psychology.

A tárgyszó adatbázis képes **együttesen és elkülönítve is kezelni a különböző tárgyszórendszerekhez tartozó fogalmakat.**

A tárgyszó adatbázisban tárgyszó és ETO jelzet keresésre van lehetőség, mindkét esetben kulcsszavas illetve böngésző keresésre. A tárgyszó kereséseket ismerjük meg részletesebben.

1. A tárgyszó rekordok kulcsszavas keresése

Ebben az esetben a kulcsszavas keresés azt jelenti, hogy a fenti példához hasonló tárgyszó rekordokban előforduló **minden adatmezőre vonatkozik a keresésünk.** Így ezt a tapogatózó jellegű keresést akkor érdemes használni, ha még nem nagyon ismerem az adatbázis tárgyszavazási gyakorlatát.

Példa:

Így a fenti rekord találati halmazunkban szerepel akár a *gyermekpszichiátria*, akár a *nevelépszichológia*, akár a *gyermeklélektan* stb. szavakra keresünk.

A keresés eredménye mindazoknak a tárgyszavaknak a listája, amelynek rekordjában a keresett szó előfordul.

Példa:

Keressünk a nevelépszichológia szóra (1):

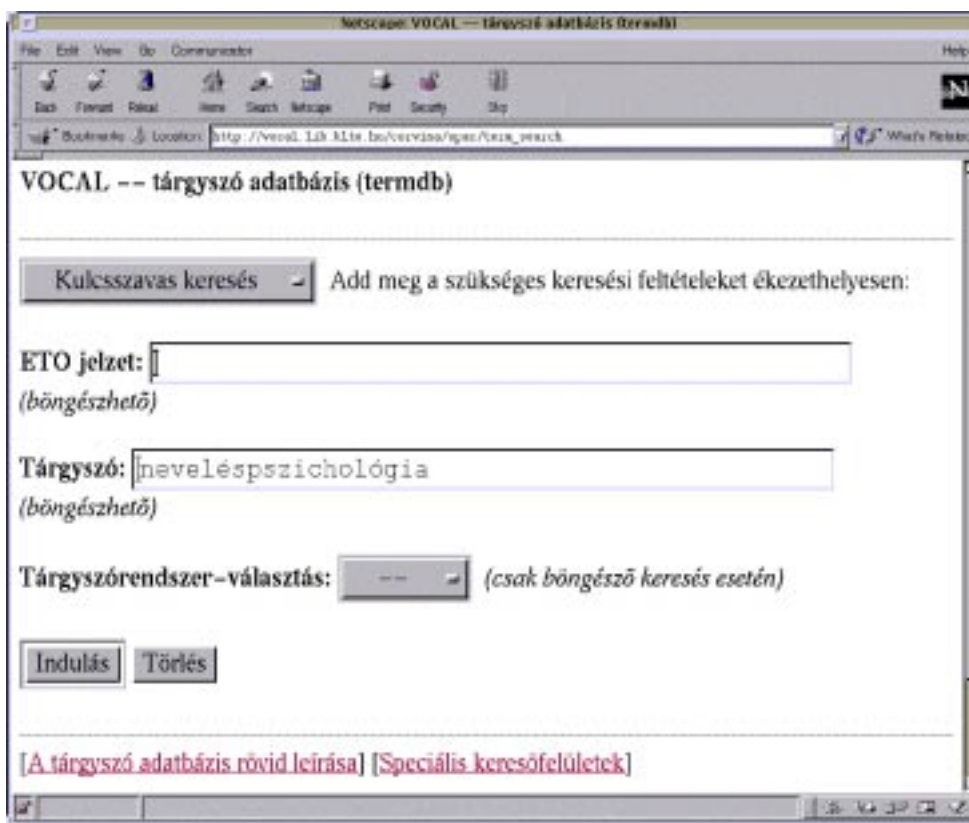
A találati képernyőn látjuk a keresőkérdésünkhöz bármilyen formában kötődő tárgyszó rekordunkat, azok forrását illetve bizonyos esetekben a párhuzamos ETO jelzeteket (Ld. a 6. oldalon).

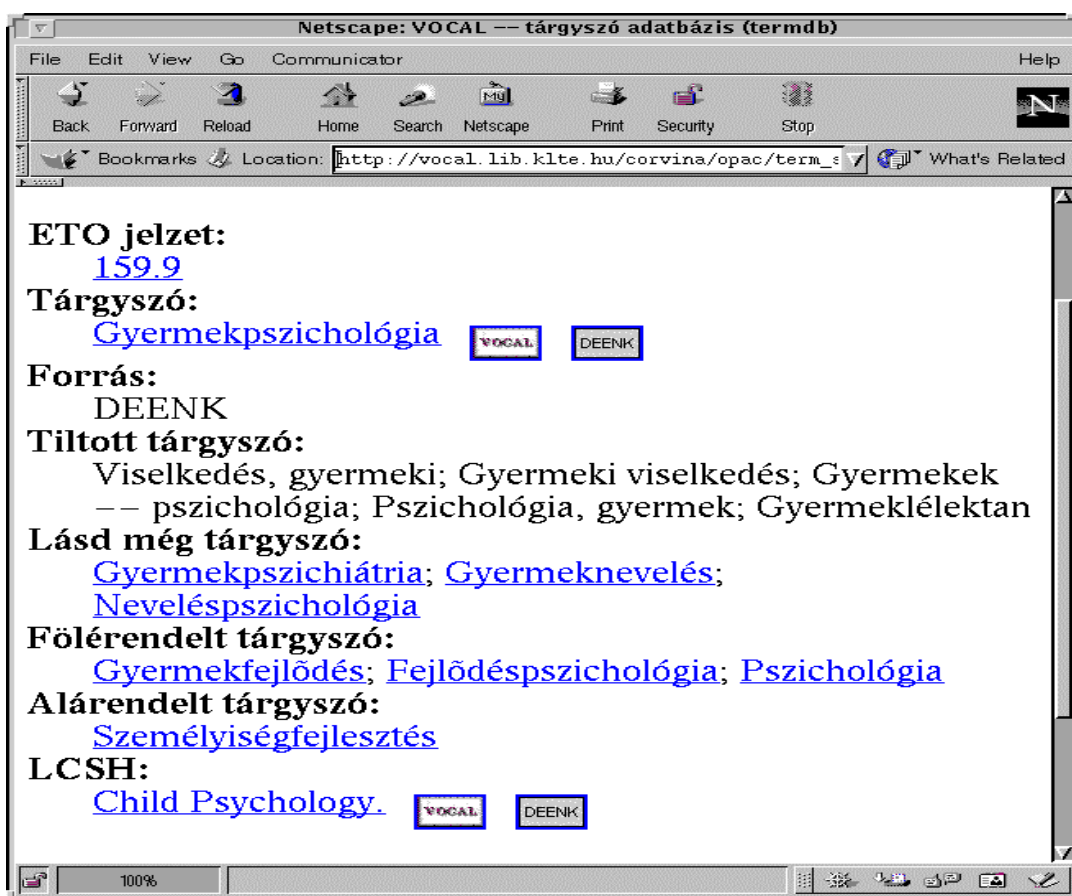
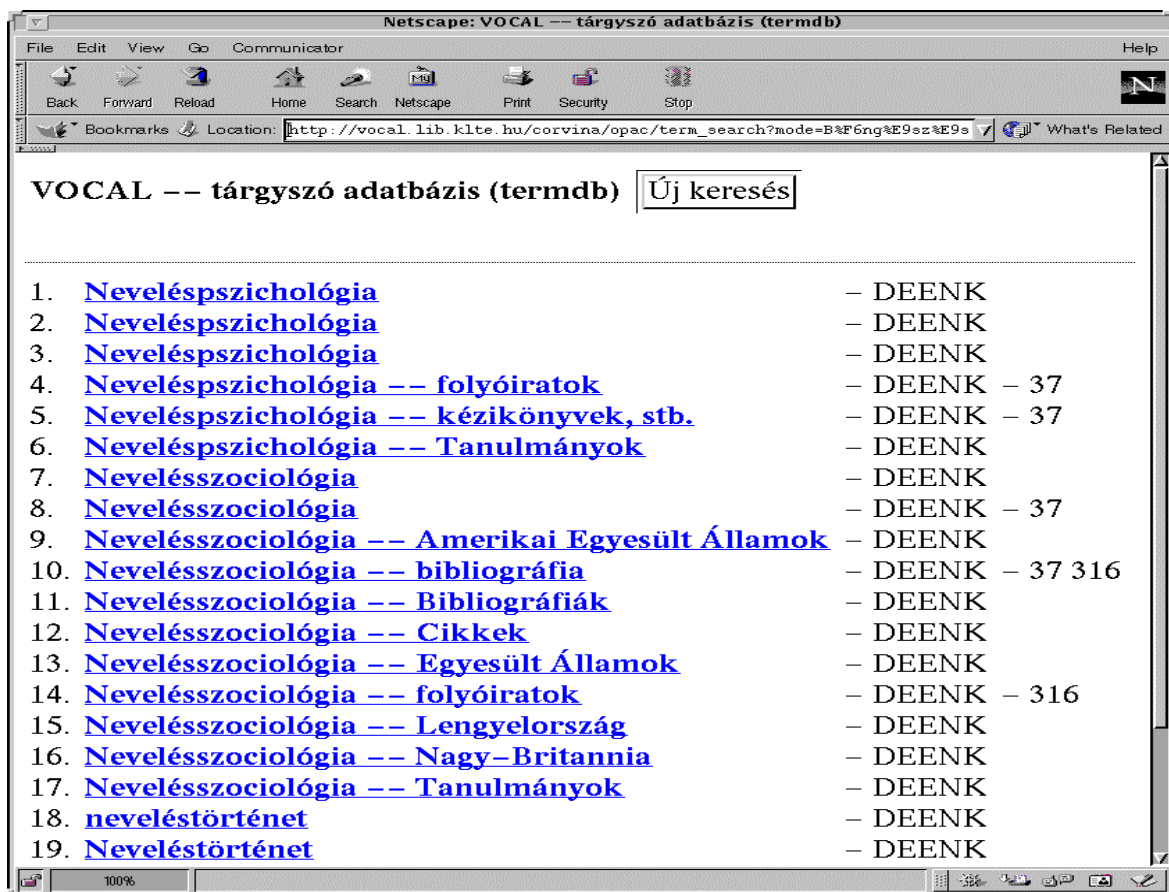
Következő lépésként rákattintunk az általunk érdekesnek tartott fogalomra ez esetben a gyermekpszichológia tárgyszóra. Ekkor megkapjuk a teljes *gyermekpszichológia* rekordot minden kapcsolatával (ld. a 6. oldalon). Ekkor lehetőségünk van arra, hogy

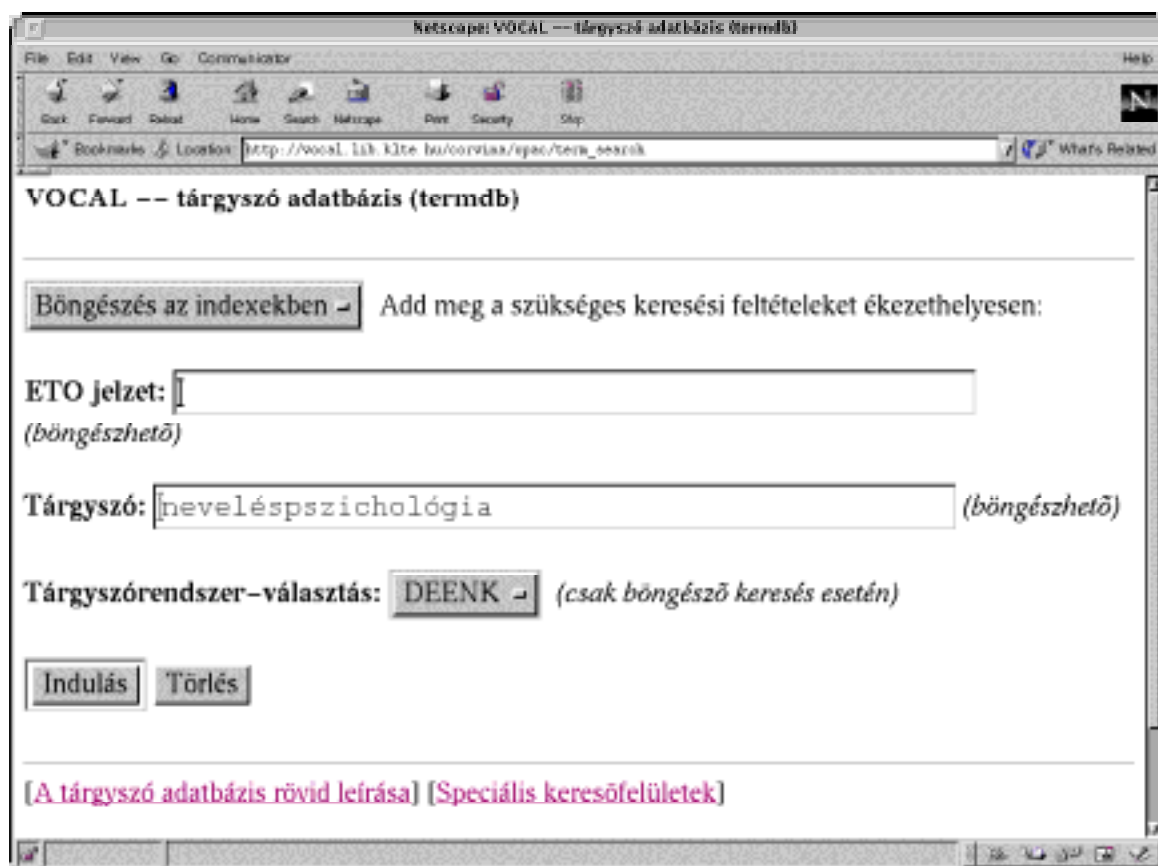
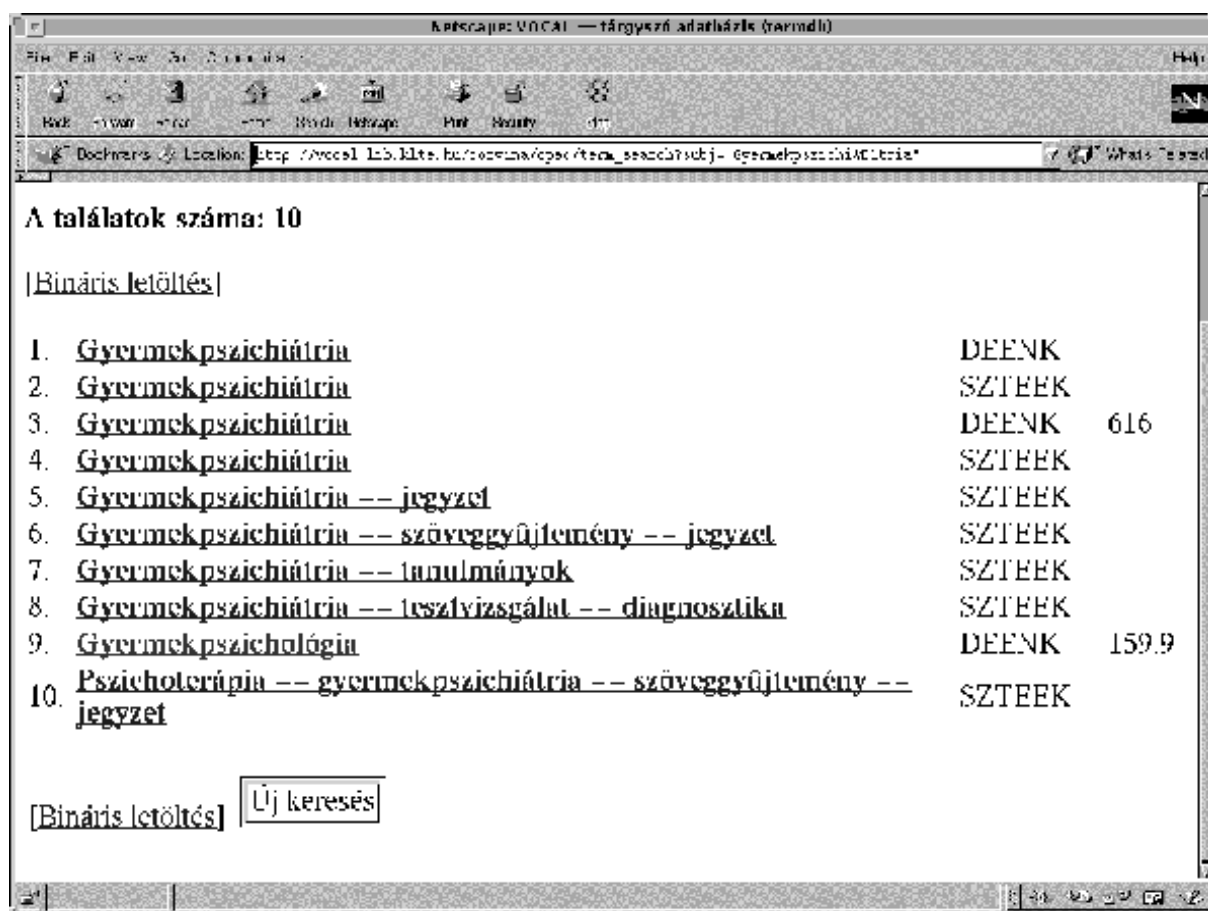
- ha a tárgyszó rekordban foglaltak közül olyat találok, amely jobban megfelel keresett témámnak (*pl. gyermekpszichiátria*) arra kattintok. Ekkor mindazokat a tárgyszavakat fogom megkapni, amelyeknek ehhez az új kifejezéshez van közük. (ld. a 7. oldalon)

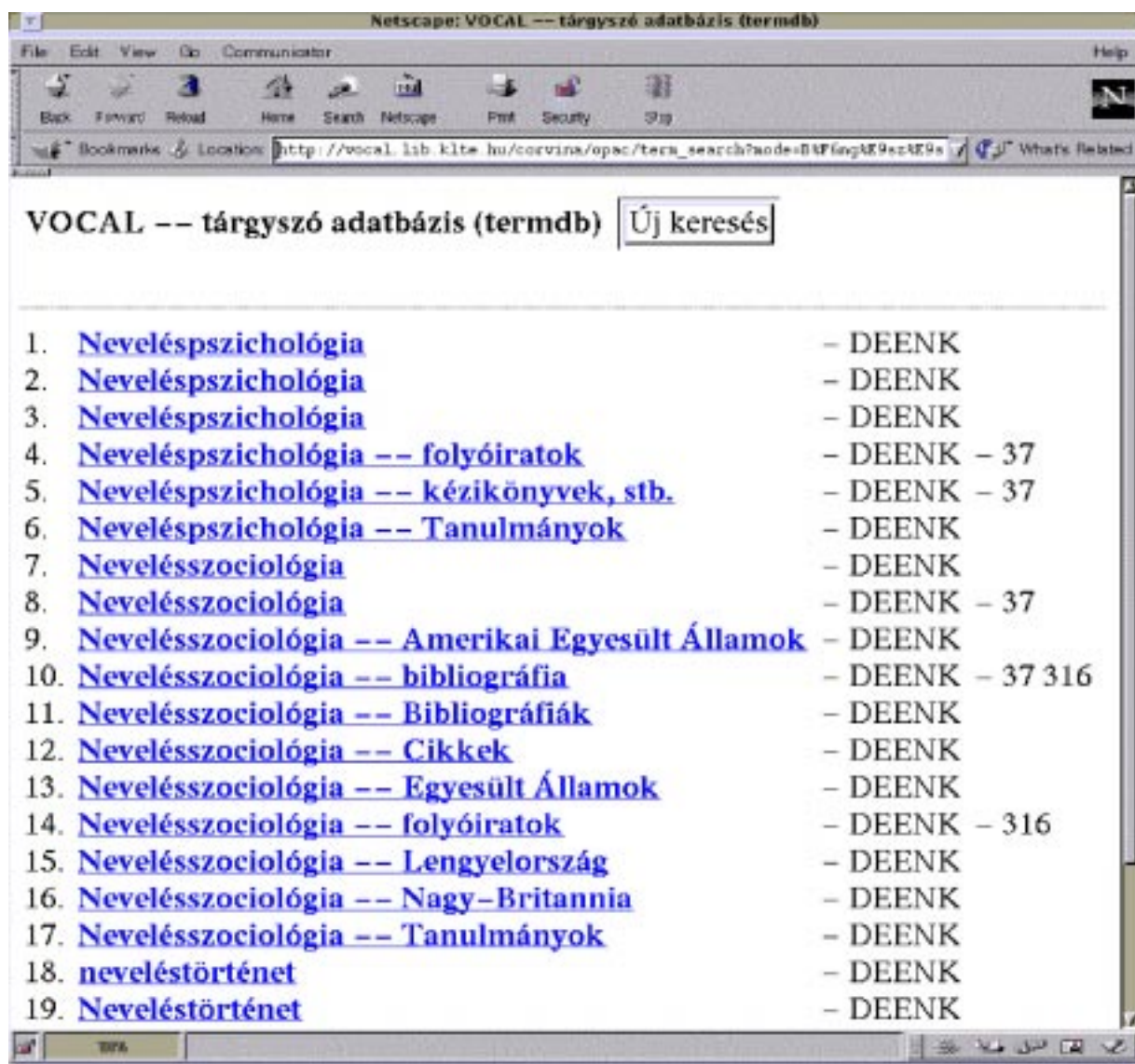
Az új listából megint kiválaszthatok egy kifejezést, annak a rekordját megjeleníthetem, az ott talált szóval újra kereshetek. A fenti lépéseket addig ismétlem amíg meg nem találtam azt a tárgyszót, amelyik legjobban megközelíti a témámat, vagy megtalálom az adott témára a különböző tárgyszó rendszerekben alkalmazott kifejezéseket.

- a tárgyszóval keresést kezdeményezzek a VOCAL adatbázisban a gombot használva. Ez egy tárgyszó kulcsszó jellegű keresés

lesz, tehát megkapom mindazokat a bibliográfiai leírásokat, amelyek tárgyszóként tartalmazzák a gyermekpszichológia szót.

• a tárgyszó rekordban lévő ETO jelzetre kattintva megkapjuk a jelzethez tartozó összes rekordot.

2. Böngészés a tárgyszó adatbázisban

Ez a keresés alapvetően abban különbözik az előzőtől, hogy itt **csak az elfogadott tárgyszóalakok** között keresek a beírt kifejezéssel. Így ezt csak akkor érdemes használni, ha már tudom, hogy az adatbázis milyen kifejezést használ egy-egy téma megjelölésére. Így gyorsabban jutok a keresett kifejezéshez.

Ennél a keresésnél beállíthatom, hogy melyik tárgyszó rendszerben szeretnék keresni.

Példa: végezzük el az alábbi nevelésszociológia szóra vonatkozó keresésünket, csak a DEENK tárgyszó rendszerében (ld. a 7. oldalon) és hasonlítsuk össze az eredményt (ld. fent) az előzőekben tapasztaltakkal.

Koltay Klára

* Kérjük, másolják le ezeket az oldalakat, és adják át azoknak a könyvtáraknak, amelyekbe nem jut el a Könyvtári Levelező/lap. Köszönjük.